

ko je rabil kloroform, mu je v tej omami umrl le jeden sam bolnik. pa še ta je trpel neozdravljivo na srčnej napaki.

Poraba drevesnega ogljija za dom in zdravilo. Drevesno ogljije se more v najrazličnejše namene uporabljati. Tako je: 1. Izvrstno sredstvo za pokončevanje škodljivih plinov ali nevarnih soparov, kateri izhajajo od smradu pri bolnikih, zlasti še pri nalezljivih boleznih, od stranišč ali gnojnih jam v novo pobeljenih stanovanjih itd. Da se tak škodljivi zrak očisti, treba prostore kolikor mogoče prezračiti, nato pa v sobe prinesiti v posodah suhega (mrtvega) drevesnega ogljija, ter te po tleh razpostaviti. Ogljije ima namreč lastnost, vleči nase škodljive pline, s čemur se zrak očisti. 2. Zaduho meso se iznebi slabega duha, ako se potrese z zdrobljenim prahom od ogljija. 3. Je izvrstno sredstvo zoper opekline in gnoječe rane, ako se ogljeni prah potrese na obvezi, s katerimi se rane obvežejo, da prej zacelijo. 4. Tudi se trdi, da žlica prahu od ogljija zmešanega z vodo izpita potolaži nervozne bolečine v plavi, je dobro sredstvo proti vetrovom in drugim boleznim želodca.

Kmetijstvo.

Čisti zrak za živino.

Brez zraka in svetlobe ni mogoče živeti ne človeku, ne živalim, niti cvetlicam. Zrak je sicer navadno povsod, ali žalibog ne jednako čist in zdrav. Tako nahajamo v hlevih, kjer so goveda in druge živali privezane, večkrat zrak tako zaduhel, pomešan s kisikom in dušikom, da bi človeka kar mamilo. Kadar je vsa ta mešanica soparov zmešana, gotovo je, da je zrak za dihanje okužen. Takšen zrak je navadno v nizkih hlevih, kjer je vse prenapolnjeno živine, in ni zadostnih priprav za odpravo scalnice in odpadkov. Kako uspeva v takih prostorih žival, ni težko uganiti.

Kaj diha žival v takšnih prostorih? Zrak poln zaduhlega amonijaka, kateri škoduje nosnicam in očem, pa tudi usmradi duh živežu živalim. Razume se, da v takšnih hlevih se ne more vzgajati uspešno nijedna mlada živina. Še manj se more govoriti o vzreji plemenite, čistokrvne živine, ker v takem stanju prevzame najboljše živinče zaspanost in onemoglost. Najmanj pa so takšne staje sposobne za težko uprežno živino, ker ji manjka pravega počitka. Večkrat se sliši tožba: „Imam poln hlev živine, ali slabo se ona redi, posebno voli kar usahujejo“. To je res! Za praviim krmljenjem treba delavni in vzgojujoči živini pred vsem tudi svetlobe in zraka, le za pitano živino velja bolj ozek in temen prostor. Tudi krave in telice neobhodno potrebujejo zadostno svetlobe in svežega zraka.

Tako oskrbljena živina rada žre, se lažje snaži, pa tudi obvaruje pred boleznijo očij, kakor tudi stršenja, kadar pride na prosti, svetli prostor iz hleva.

Artičoke.

Artičoka je v mnogih krajih jako priljubljena jed. Oni del artičoke, ki je za jesti, se nahaja v

mehkem dnu rastline, ter je jako redilen, ker ima v sebi mnogo beljakovine in sladkorja. Artičoka je po svoji obliki podobna osatu. Ogromni cvetni koši so višnjevkasto-rudeči, ter obdani od sočnih lupin.

Pridelovanje artičoke nikakor ni tako težavno, kakor se navadno misli. Najprimernejši način pridelovanja je ta le:

Rastlino se vsadi na solnčnem kraju v globoko zrahlana mastna tla. Predno se sadijo, izkoplje se velike luknje, na katerih dno se dene gnoja. Pomnoženje artičoke se vrši iz stranskih poganjkov, ki izraščajo iz glavnega debla. Ker se semenske artičoke dostikrat izneverijo, vzgaja se jih večji del le iz poganjkov.

Prve sadike si priskrbiš iz kake vrtnarije, pozneje si jih vzameš že iz lastnega zaroda. Poganjke presadiš potem, ko se ni več bati mraza v razdalji 1 metra. Da se doseže velikih košev, sadi se lahko po več sadik skupaj. Radi boljše rasti se poreže perje po koncih proč, predno se jih vsadi. Sajenje se more vršiti z vso skrbnostjo, ter se mora tudi, če treba, pridno zalivati. Predno se primejo in razrastejo, treba jim dati sence.

Sadike, ako se jih vestno sadi in oskrbuje, donesajo že prvo leto sadež, v drugem letu pa lep dobiček. Rabi se za kuho le neodprte cvetne koše. Po izsekanju se odseče cvetna debla spodaj pri tleh, odstrani se ob enem vela peresa, daljše perje se pred zimo na koncih poreže ter se rastlino s slamo poveže in obviije.

Ker so artičoke proti mrazu in mokroti dokaj občutljive, se jih čez zimo najbolje ohrani s tem, da se jih dobro ovije in z zemljo obspè.

Ako nastopi huda zima, je dobro obdati jih še z listjem in vejnatim gnojem. Da ne gnijejo, jih treba pokriti s posebno posodo itd. Še varneje za artičoke je, ako se jih izkoplje in prezimi v kleti, kar pa v južnih krajih ni potrebno.

Spomladi se odgrne ovoj, zemlja se zravna, pognoji z gnojem ali gnojnico.

Navadno rodi artičoka 5 do 8 let.

Kmetijske raznoterosti.

Gips. Gips, malec ali sadra nam je znano gnojilo. Po nekaterih krajih sestavlja gips cele hribe. Posebno znana sta po naših krajih dovski gips, katerega kopljejo pri Dovjem na Gorenjskem, in samoborski gips, katerega dobivajo v Samoboru na Hrvaškem. Tam ga kopljejo ali lomijo in potem zmeljejo ali stolčejo v stopah, da je droben kakor moka. Čisti gips je bele barve, sivemu gipsu je pa primešana zemlja. Gips obstoji iz žveplene kisline in apna, tedaj iz dveh redilnih snovij, katerih se pa navadno dosti nahaja v zemlji. Z gipsanjem obogatimo zemljo na teh snoveh; veliko večjo korist od gipsa pa imamo zaradi tega, ker pomaga, da se težko raztopne snovi v zemlji hitreje raztope. Gips je koristen za deteljišča in sočivje, žitu pa ne ugaja. Gips je trositi spomladi po dežju, ali ob vlažnem vremenu, kakor hitro začnejo rastline zeleneti. De-

teljo gipsamo tudi zjutraj po rosi. Po travnikih, kjer je kaj več detelje, se gips tudi dobro obnaša. Gips moramo jednako merno raztrositi. Za 1 ha veliko deteljišče rabimo 4—6 meterskih centov gipsa. Gips nam koristi v vlažnem podnebjju in v zemlji, katera je bolj rahla, sicer pa rodovitna in sploh dobro obdelana. Gips se prišteva k umetnim ali pomožnim gnojilom.

Kako naj zalivamo cvetje v loncih. Nemalokrat se nam pripeti, da nam pogine najljubša rastlina in nehote se vprašujemo, kaj je bilo temu vzrok. Največkrat je krivda na naši strani vsled površnega ravnanja z rastlinami. Sedaj v spomladi je zalivanje posebno važno, ker se cvetje v tem času otrebi slabe zemlje, ali tudi presadi v večje posode. Posoda ne sme biti nikdar do vrha napolnjena s prstjo, ker drugače se izlije voda iz posode, predno pride do korenin, temveč mora biti prazni rob posode vsaj en centimeter visok. Zalivati se mora vsakokrat z vodo, ki ima tisto temperaturo, kakor gorkota v sobi, nikdar pa ne sedaj spomladi zjutraj ali zvečer, ker je navadno premrzlo. Zalivati se sme samo tedaj, kadar je prst okoli rastline vsaj deloma suha, mokrejši prsti zalivati je odločno škodljivo, ker se napravi blato okoli rastline mesto rahle prsti. Rastline, ki cveto, potrebujejo mnogo več vode, kakor one, ki krasijo samo s svojim perjem. Ako pa je rastlina vsled suše ovenela, treba jo je oprezno in prav malo zaliti, potem pa postaviti v skledo z vodo, da se ondi polagoma namoči.

Zavživanje sadja. Kakor je znano, da je uživanje nezrelega „zelenega“ sadja zdravju škodljivo, tako je tudi že skoraj v obče znano, da je zrelo in pristno sadje zdravju jako hasnjivo. Posebno velja to o jabolkih, lepo zrelih in dobro uležanih. Takšna hranijo v sebi sok, ki pomaga želodcu prebavljati, na kar se potem celo telo uvrsti. Nasproti pa je vsako nezrelo sadje zdravju škodljivo, kar se lahko prepričamo zlasti pri neubogljivi mladini. Po takej hrani namreč kmalu slede razne bolezni, posebno griža in še več drugih. Da se ohrani pravemu sadju primerna veljava, moramo povdarjati, da prebivalci velikih močvirnatih okrajev z nezdravim zrakom se najlažje še shranijo z uživanjem zrelega in primerne sadja. Ondi se jabelka uživajo enako pri nas razne najiminitnejše reči, ker ondi znajo ceniti njih važnost za zdravje. Čuditi se nam je skoraj treba, kako je človek marsikdaj nerazsoden in neumen, ker si poželi in rabi to, kar mu je v kvar, naj si bode še toliko oddaljeno in drago, med tem ko zanemari zdrave užitke, ki so mu pred nosom. Tako se je navadil na tobak, ki ni družega nego prazna navada. Še slabše mu je z žganjem, katero mori ljudstvo gmotno in duševno. Ali ono je postalo slepo in gluho zraven vsega tega. Koliko boljše bi bilo, ko bi se naše ljudstvo brez izjeme obrnilo k domačim pridelkom, kjer bi posebno v sadjereji našlo krepilni pomoček zoper tujo razvado! Mošt mesto žganja! bodi mu geslo.

Trgovina v Sisku. Gospod poslanec v hrvaškem saboru, Grga Tuškan, javlja: Slovenci kupujejo prilično mnogo žita na sisačkem tržišču. Često se je že dogodilo in se najbrže še bo, da so iz teh kupij nastale pravde, in potem seveda sodbeni stroški in druge izgube. Temu je krivo to, da kupec ne pozna trgovcev v Sisku in včasih naleti na nesolidnega človeka. Zato je potrebno, da se slovenski kupci informirajo o sisačkih trgovcih. Zato ponuja gosp. Grga Tuškan v Sisku svojo pomoč in deli razjasnila brez nagrade.

Kako se presaja zeljnate rastline? Zelje in podobne rastline sejati je na gredice. Od tod jih je izpuliti, ko jih potrebujemo in zasaditi na stalno mesto. Kadar jih pulimo, je dobro, če ostane na njih mnogo zemlje. V nasprotnem slučaju jim jako koristi, ako jih vtaknemo do listja v blato iz kravjeka in vode. Nato se naredi s klinom luknja, v katero se vtakne rastlinica nekoliko, toda malo bolj globoko nego je bila prej v zemlji, a od strani se zabode klin proti spodnjemu delu

prve luknje ter pritisne k rastlini. S tem se luknja zagrne in rastlinica stoji trdno. Ako ni zemlja mokra, treba je zeljnate rastline vsaj enkrat po presajenju zaliti.

Kako globoko je sejati? Seme potrebuje pri kalenju mnogo zraka, zato se je ne sme zasuti z zemljo. Tudi bi mladi kal v takem slučaju moral preveč rasti, predno bi prišel na površino in ozelenel. Ako bi porabil prej, nego pride na svetlo, rezervne snovi, ki se nahajajo v semenu, bi ne mogel več rasti in bi se zamoril. Le zelena rastlinica zamore si nabirati sama redilnih snovi. Da dobiva torej seme dovolj zraka, a ne trpi tako lahko suše in da mladi kal kmalu ozeleni, zagrniti je treba seme prilično trikrat tako globoko pod zemljo, kakor je seme debelo.

Kedaj je treba zalivati? Dokler so noči mrzle, torej je spomladi in jeseni zalivati zjutraj. Ko so pa noči bolj tople (poleti) je najboljši čas za zalivanje vrtnine zvečer po solnčnem zahodu. Ako se zaliva rastline, dokler jih še solnce obseva, jih to lahko požge. Tudi rastline rade obelijo, če se gorkota in mrzlota prehitro spreminjata. Najbolj nevarno je zalivati rastline o opoldanski vročini.

Mešanica ali kompost se imenuje gnoj, katerega napravimo iz vsakovrstnih odpadkov pri domu. Zlasti se stavi na mešanico: smeti, mesne odpadke, listje, pomije, cestno blato, blato iz luže in sploh vse, kar ni zrelo za na njivo, a ima nekoliko redilnih snovij v sebi. Kompost je treba večkrat v letu podvreči, da lažje sprhne. Če ga polijemo tu pa tam z gnojnico, ga jako zboljšamo, a tudi prej se izreja. Na vrtu je kompost najbolj važen gnoj. Osobito cvetličarji bi ga težko pogrešali. Pa tudi na travniku je mnogo vredno gnojilo.

Poučni in zabavni del.

Črni kirasirji.

Češki spisal V. Beneš-Třebizský. — Poslovenil D. Pš.

Po žetvi l. 1813. je prispel v . . . polk „črni kirasirjev“. Brez pomisleka so ujezdili v posestva, se ustavili na podih, po dvoriščih in na vrtih, kjer je le kdo mogel. A dobra polovica polka je morala vender prenočevati pod milim nebom.

„Črni kirasirji“ so bili sami odbrani možje, v jeklenih kirasih, s šopkom las na šlemu, pravi obri. Ljudje so se jih bali, ker so slišali o njih slabe vesti in ker so puščali povsod zle sledove za seboj. To je bila sama „zrela“ družina; nejedna glava je med njimi že visela, nejedno lice je bilo brazdovito kakor razorano polje.

„Črni kirasirji“ so ohranili verno pusto нрав stare „soldateske“; v miru bili so ničemniki, v vojni pa pravi besi.

„Kaj hudiča! Mari strašimo, ti jazbec!“ je kričal na dvorišču kmetije ne posebno prijateljski stražmojster in oprenil svoje besede s krepko kletvico.

Kmet, kateremu so bile te besede namenjene, je stal na pragu, mencial svojo čepico v roki, ter se tresel po vsem životu.

Stražmojster je skočil raz konja, dva častnika sta stopila brzim korakom v sobo.

„Pozdravljam vas, gospodje vojaki!“ izpregovoril je s trkljajočimi zobmi kmet.